

- NEDERLAND HEEFT 60.000 HECTARE AAN UITERWAARDEN
- NOG GEEN GESPREKKEN MET INDIVIDUELE BOEREN, WEL MET LTO
- DIJKGRAAF: 'GEEN MAIS EN AKKERBOUW IN UITERWAARDEN'

Rivieren vragen (nog) meer ruimte

‘Denkend aan Holland zie ik breede rivieren traag door oneindig laagland gaan...’ Zo zag dichter Hendrik Marsman in 1936 het oer-Hollandse rivierenlandschap. Maar de poëtische traagheid die Marsman lang geleden bezong, maakt als gevolg van klimaatverandering steeds vaker plaats voor bakken met water die de rivieren af moeten voeren. Dat zijn we gewend in het vroege voorjaar en het najaar. Maar in juli kreeg de Maas het nota bene hartje zomer ineens zwaar te verduren. Dat zorgde niet alleen voor de beeldbepalende overstroming in Valkenburg,

maar ook veel landbouwgebieden liepen onder water. Over schadevergoeding voor de getroffen boeren wordt nog gesteggeld, maar na de afgelopen zomerse waterfloed rijst wel de vraag: zijn we goed voorbereid voor toekomstige wateroverlast? Het jongste IPCC-rapport voorspelt immers andermaal dat het weer extremer wordt. Populair gezegd: maak je borst maar nat Nederland, dit gaat vaker gebeuren.

Wie zich verdiept in waterland Nederland duizelt het al snel van de vele waterprojecten. De basis is het allesomvattende Nationaal Deltaprogramma met de

Door Rochus Kingmans

De (bijna) overstromingen van deze zomer roepen de vraag op: blijft er landbouw in de uiterwaarden mogelijk? Conclusie: ja, maar onder voorwaarden. Ook gaan de rivieren nog meer ruimte vragen.

daaraan verbonden regeringscommissaris voor het Deltaprogramma. Dat is nu Peter Glas. Voor een periode van telkens zes jaar worden plannen gemaakt op het gebied van waterveiligheid, zoet water en ruimtelijke adaptatie. Peter Glas presenteerde in juni vorig jaar het Deltaprogramma 2021, met plannen tot 2027. In de begeleidende brief schreef hij vorig jaar al 'dat er een schep bovenop moet'. "Extreme weersomstandigheden, die in 2015 nog werden gezien als mogelijk voor de lange termijn in 2050, hebben we in de afgelopen zes jaar al meermaals waargenomen. Sneller dan we eerder dachten zien we ▶

Boeren pompen water uit de uiterwaarden bij Dodewaard bij zomers hoogwater. In de toekomst zal vaker wateroverlast voorkomen. Akkerbouwgewassen telen in uiterwaarden wordt steeds riskanter.

FOTO: VIDIPHOTO

Klimaatverandering: wat is het effect op het gebied waar ik boer? Via de site klimaateffectatlas kun je inzichtelijk maken waar en hoe diep het water zal zijn bij een overstroming. Hoe donkerder blauw, hoe dieper het water.

Klimaateffecten zichtbaar maken

Door de klimaatverandering krijg je als boer vaker te maken met afwisselend extreme buien en periodes van grote droogte. Via een interactieve kaart op de site www.klimaateffectatlas.nl kun je bijna tot op perceelsniveau inzichtelijk maken wat dat voor jouw bedrijf kan betekenen. Klik in de menubalk bovenaan op 'kaartviewer'. Als je op het icoontje links 'kaartlagen toevoegen' klikt, krijg je een kadertje met een menu. Je kunt dan kiezen uit wateroverlast, droogte, hitte of overstroming. Ben je benieuwd wat de overstromingsdiepte is op jouw bedrijf? Klik dan op het icoontje 'overstroming'. Als je dan het menu 'Overstromingsdiepte | middelgrote kans', dan laat de kaart zien hoe diep een gebied maximaal kan overstromen. Door in te zoomen kun je het overstromingseffect op jouw bedrijf bekijken.

'Gewend te leven met hoog water'

"Water en vuur zijn twee dingen die je niet echt tegen kunt houden." De Limburgse akkerbouwer-veehouder Marcel Limpens is er nuchter onder, maar hij heeft al heel wat beleefd met hoog water. Hij boert tussen Borgharen en Itteren in de uiterwaarden en heeft de wateroverlast afgelopen zomer aan den lijve ervaren. Een groot deel van zijn uienoogst ging verloren.

In 1993 had hij ook al schade. Bij de overstroming van destijds liep het water aan alle kanten de schuren en stallen binnen. "Daarom hebben we in 1996 op een iets hogere plek een nieuwe koeienstal gebouwd. Zo is afgelopen zomer alles daar droog gebleven."

Het water kwam wel razendsnel, vertelt hij. "Ik heb een aggregaat opgehaald, zodat de melkrobot in ieder geval zou blijven werken en ik heb het jongvee naar binnen gehaald. Om 1.00 uur 's nachts zagen we dat het water niet meer zo snel steeg." Gebouwen bleven dus droog, maar de gewassen niet. De mais heeft nat gestaan. "Maar omdat het water niet hard stroomde, valt de schade nog wel enigszins mee denk ik. Dat weet ik pas als de taxateur is geweest, maar dat is nog steeds niet gebeurd."

De meeste gewasschade was er in de uien. De tarwe was al van het land. De derde snede gras was eigenlijk klaar om te maaien toen het water kwam. Toen het water weg was, heeft hij het gemaaid, om daarna toch in ieder geval nog een vierde snede binnen te kunnen halen. "Het gras van die derde snede heb ik voor de koeien gereden, maar die vreten er niet van."

Limpens heeft in verband met het project Grensmaas 13 hectare grond geruild. Die was nodig om de rivier ruimte te geven. De gigan-

FOTO: TWAN WIERMAN

tische operatie heeft zijn vruchten duidelijk afgeworpen vindt Limpens. "Volgens Rijkswaterstaat stroomde er afgelopen zomer meer kuub per seconde door de Maas dan in 1993. Maar de waterhoogte was wel 25 centimeter lager." Hij maakt zich niet al teveel zorgen over de toekomst. "Het blijft koffiedik kijken. Na twee gortdroge zomers op rij hebben we nu juist weer een natte zomer gehad. Niemand

deze signalen dat het klimaat sneller verandert dan eerder werd verwacht. Hevige stormen, hoosbuien, hittegolven... we kijken er al bijna niet meer van op."

Ruimte voor de Rivier heeft gewerkt

Hans Brouwer is als riviertakmanager werkzaam bij Rijkswaterstaat (RWS). RWS gaat over de uiterwaarden, de waterschappen gaan over de waterhuishouding buiten zeg maar de winterdijken van de rivieren. RWS stelt eisen aan het beheer in de uiterwaarden, vastgelegd in een zogeheten 'vegetatielegger'. Nederland heeft 60.000 hectare aan uiterwaarden. Daarvan is 11.000 hectare van RWS zelf (staats eigendom), 15.000 hectare is van natuurorganisaties. De rest, 34.000 hectare, is in bezit van boeren, gemeenten, waterschappen, provincies en andere particuliere grondbezitters.

Kijkend naar de recente overstromingen in Limburg constateert Brouwer dat twee grote programma's goed hebben gewerkt: de Maaswerken, de Limburgse voorloper van Ruimte voor de Rivier, en Stroomlijn. De Maaswerken zijn gestart na de overstromingen in Limburg in 1993 en 1995, met als doel meer ruimte te creëren voor de Maas tot aan Den Bosch. Stroomlijn moest ervoor zorgen dat de bestaande uiterwaarden beter doorstroombaar zouden worden door het snoeien van bomen en struiken in de zogeheten 'stroombaan'. Brouwer: "Hierdoor bleven Borgharen en Itteren ondanks de extreme regenval droog. De Maas in Nederland heeft al die overvloed goed verwerkt."

Fijn dat wat betreft de rivieren en uiterwaarden een

ramp zoals in 1993 en 1995 is uitgebleven. Maar dat maakt de misère in de stroomgebieden naar bijvoorbeeld de Maas toe niet minder ellendig. En misschien regent het volgende zomer nog wel harder. Wordt er niet gedacht aan een Ruimte voor de Rivier 2.0?

Hans Brouwer is lid van het managementteam van het vorig jaar opgestarte programma Integraal Riviermanagement (IRM). Samen met het hoogwaterbeschermingsprogramma (HWBP) zou je kunnen zeggen dat dit de opvolgers zijn van Ruimte voor de Rivier, de Maaswerken en Stroomlijn. Het IRM en het HWBP zijn daarmee ook veel bredere programma's dan Ruimte voor de Rivier en Stroomlijn, waarin ministeries, provincies en

FOTO: ANFELIP FRANSEN

Mais onder water in de uiterwaarden van de Maas, afgelopen juli.

'Die extra ruimte voor de rivier is een gigantische operatie maar heeft effect gehad'

Marcel Limpens van boerderij Wiegershof in Borgharen voor zijn door wateroverlast verrotte uien.

kan voorspellen wat er precies komt. En het consortium Grensmaas gaat door met projecten om de waterveiligheid verder te garanderen. Zo komt er een wat ze noemen Groene Rivier tussen Borgharen en Itteren om Maastricht nog beter te beschermen. Ach, ik kijk er gewoon nuchter naar, we zijn gewend om te leven met hoog water."

waterschappen samenwerken.

Het Integraal Riviermanagement gaat volgens Brouwer daardoor ook veel verder dan Ruimte voor de Rivier. De scope is daarbij niet alleen het soms teveel aan water, maar ook te weinig water. "We kijken naar alle functies en problemen die samenhangen met rivieren. Waarbij de eerste horizon 2050 is, maar we kijken ook naar 2100. Hoe willen we als maatschappij dat het rivierlandschap eruit moet zien? Moet er altijd en overal scheepvaart mogelijk zijn? Wat gebeurt er met de zoetwatervoorraad IJsselmeer als er veel minder water door de IJssel stroomt?"

Nog meer ruimte 'zeer denkbaar'

Integraal betekent dat er binnen IRM verder wordt gekeken dan alleen de uiterwaarden. Brouwer beaamt dat het project nu nog wel een erg hoog abstractieniveau heeft. "We zitten nu in de fase: hoe moet het rivierengebied in de toekomst worden ingericht? De eerste contouren daarvan zullen pas over een jaar zichtbaar zijn." Brouwer wil wel kwijt dat het 'zeer denkbaar is dat we bij bepaalde riviergebieden nóg meer ruimte voor de rivier zullen moeten creëren." IRM praat nog niet met individuele boeren, wel met LTO.

Meer water, meer droogte: het staat met grote letters in heel veel agenda's. Wat dat concreet gaat betekenen voor boeren is nu nog niet te zeggen. Maar dát het gevolgen gaat hebben, afhankelijk van het gebied waar je boert, is zeker. Daarvoor zijn de gevolgen van de klimaatverandering te manifest. ■

Dirk-Siert Schoonman is dijkgraaf van het waterschap Drents Overijsselse Delta. Daarnaast is hij bij de Unie van Waterschappen portefeuillehouder watersystemen en klimaatadaptatie.

FOTO: HENK RISWICK

'Geen mais en akkerbouw in uiterwaarden'

Als dijkgraaf en bestuurder bij de Unie van Waterschappen adviseert Dirk-Siert Schoonman om geen 'hoog salderende gewassen' te verbouwen in de uiterwaarden. Een eventuele schadevergoeding daarvoor vindt hij niet kloppen.

Schoonman is dijkgraaf van het waterschap Drents Overijsselse Delta. Daarnaast is hij bij de Unie van Waterschappen portefeuillehouder watersystemen en klimaatadaptatie. Schoonman kent de mores van de uiterwaarden. Tot 2013 bestierde hij een melkveebedrijf in Brummen, met grond in de uiterwaarden van de IJssel.

Zijn de overstromingen het gevolg van klimaatverandering?

"Tijdens de wateroverlast in Limburg hebben we voorzichtig geconcludeerd en gecommuniceerd dat dit het gevolg is van de klimaatverandering. En dat we ons moeten voorbereiden op meer heftige clusterbuien en perioden van droogte." Schoonman zegt dat de waterschappen zich er al jaren op voorbereiden en ermee bezig zijn, maar door de recente gebeurtenissen 'extra gemotiveerd zijn'.

Waar zijn jullie mee bezig dan?

"Samen met gemeenten doen we stresstesten. Via een simulatieprogramma op de computer laten we virtueel een extreme bui van 100 of 150 millimeter vallen. Dat doen we vooral bij stedelijke gebieden, waarna we bijvoorbeeld extra wadi's gaan inrichten. Op het platteland moeten we de klimaatrobustheid van de

bodem vergroten."

Klimaatrobustheid van de bodem?

"We moeten om te beginnen, en dat is echt heel belangrijk, de bodemverdichting tegengaan. Daarnaast is het organischestofgehalte in de bodem van groot belang. Zo verbeter je de sponswerking en doorwortelbaarheid van de bodem."

Boeren in de uiterwaarden, moeten we dat blijven doen?

"Je weet dat als je grond in de uiterwaarden gebruikt, je een groter risico op wateroverlast hebt. Gezien de klimaatverandering is mijn advies geen hoog salderende gewassen meer te gebruiken. Akkerbouwgewassen en mais is niet verstandig. Als mais drie dagen onder water heeft gestaan, is het klaar, bij aardappels is het na een dag al bekeken."

Moet er geen overstromingsverzekering komen?

Schoonman weegt zijn woorden zorgvuldig. "Nogmaals, de uiterwaarde is ervoor bedoeld dat een rivier buiten zijn oever kan treden. Ik zou het vreemd vinden als je bij de teelt van akkerbouwgewassen na schade een vergoeding krijgt, waardoor je die het jaar erop weer gaat telen. Vergelijk het met een huis dat je op een onmogelijke plek hebt gebouwd. Na een overstroming krijg je een vergoeding en daarmee ga je weer een parketvloer leggen. Dat klopt niet. Het begint met het besef dat dit kan gebeuren en waarschijnlijk vaker zal gebeuren."